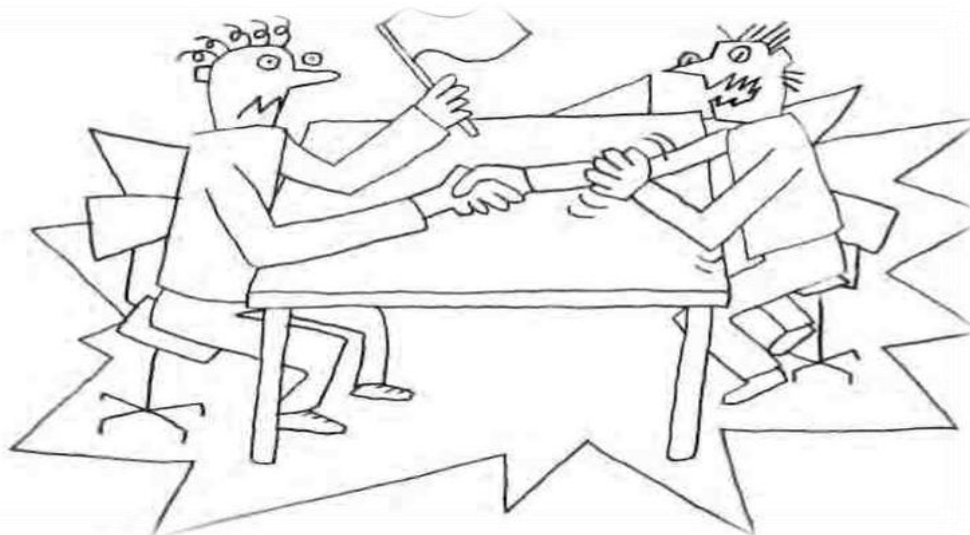

Осмо поглавље – Носити се с конфликтом

Увод

Илустрација приказује два младића који се свађају. Они седе један наспрам другог. Један младић маше заставом, док други стиска шаку показујући зубе. Њихова коса је накомстрешена, што даје противницима бесан, застрашујући изглед. Ако би ово било све, могли бисмо очекивати да овај сукоб ескалира: два младића би ускоро устала и прешла на физичко насиље. Али на слици постоји и други детаљ: младићи се рукују, као знак договора и компромиса. Они само разговарају – можда чак вичу један на другог - али без физичког насиља.

Слика истовремено приказује шта се непрестано одвија у стварном животу: ако се залажемо за своје интересе, ставове и вредности, понекад ћемо доћи у конфликт. Да бисмо решили такве конфликте, морамо бити способни и желети да постигнемо договор и компромис. Свађање на почетку и инсистирање на супротним ставовима, а након тога тражење споразума и компромиса чини процес конфликта сличним дисању.

Под у облику звезде такође може имати неко значење. Ми делимо једну заједницу – на пример нашу планету, породицу, школу. Немамо ниједну другу. Зато зависимо једни од других и учествовање у конфликтима и њихово решавање мора бити вођено заједничким принципима и правилима. Конфликт као такав није ништа лоше. Људска права стварају плурализам и такмичење интереса што повећава могућност конфликта. Квалитетно решавање конфликта може довести до хармоније, док покушај да се конфликт сузбије ауторитетом или неправедним решењем може довести до раздора у заједници.

Решавање конфликта је, до одређене мере, вештина која се може научити. Ово је један од фокуса вежби у овом поглављу; оне дају ученику средства, структуралне шеме поступања за решавање конфликта и медијацију. Друго, праведност у решавању конфликта је такође важна, а ово се односи на вредности и културу понашања у конфликту. Идеално би било да се конфликт реши договором који одговара обема укљученим странама. Уколико то није могуће, морамо се побринути да не буде губитника, већ да нађемо компромис који садржи равнотежу у расподели предности и недостатака. Када ствари сагледамо из шире перспективе, потенцијално заинтересоване стране не укључују само директно укључене противнике, већ и целу заједницу.

Вежба 8.1. – Решавање конфликта-три начина

Васпитно-образовни циљ часа	Ученици разумеју да се конфликт може решити на разне начине. Стране које су укључене могу бити у позицији добитника или губитника, или могу пристати на компромис. Ниједна страна не би требало да се осећа као губитник, јер то може довести до новог избијања конфликта.
Наставна средства	Школска табла или флипчарт табла.

Поступак

1. Наставник објашњава ученицима да могу постојати три различита решења једног конфликта:

победа-победа	☺☺
победа-пораз	☺☹
пораз-пораз	☹☹

Он/она илуструје ове принципе решавања конфликта на школској или флипчарт табли.

победа-победа: решења где су обе стране на добитку

победа-пораз: решење где само једна страна има одређене користи на уштрб друге

пораз-пораз: решење од којег ниједна страна нема користи.

2. Наставник износи примере различитих начина решавања конфликта:

Дечак и девојчица се свађају око лопте. Одрасла особа се умеша и убеди их да се заједно играју лоптом или свакоме да подједнако време да користи лопту. Обоје имају одређене користи (победа-победа). Ако би одрасла особа дала лопту само једноме, онда би наравно само једно дете имало користи (победа-пораз). Ако би одрасла особа обома одузела лопту, с обзиром да деца не могу да се договоре, нико не би имао користи (пораз-пораз).

Надаље, деца могу давати примере конфликта са овим типовима решења.

3. У групама од 3-4 члана ученици истражују своја лична искуства како би нашли још примера конфликта. Могу да дискутују о својим искуствима у конфликтима код куће или у школи, или могу говорити о већим конфликтима који укључују групе људи или читаве државе. Примери и решења се записују.
4. Ученици анализирају примере решавања конфликта, препознају их користећи горе описани модел, постављајући питање која ће страна бити на добитку. Ко може пронаћи решење од којег ће обе/све стране имати користи?
5. Дискусија са целим одељењем: ученици размењују резултате својих анализа.

Варијација

Након другог корака, ученици добијају опис конкретног конфликта. Радећи у групама, покушавају да нађу решење у коме нема губитника. Уколико је конфликт већ решен, ученици могу упоредити своје решење са оним у пракси и видети реакције које су уследиле на то решење. Оваква анализа следи модел циклуса практичне политике (видети вежбу 7.7).

Вежба 8.2. – Структурни приступ решавању конфликта

Васпитно-образовни циљ часа	Ученици уче технику решавања конфликта. Они разумеју да решавање конфликта донекле зависи од вештина које се могу научити.
Наставна средства	Сет радних листова за ученике: "Решавање конфликта у шест фаза". Часописи и новине, евентуално специјална збирка чланака (направљена уз учешће ученика) у којима се говори о конфликтима.

Поступак

1. Наставник описује конфликтну ситуацију за коју нема дефинисаног решења (на пример: један ученик исмева другог ученика који долази из стране земље и говори страним нагласком).
2. Ситуација се може представити путем глуме.
3. Ученици разговарају како да реше конфликт. Приликом разговора, ученици могу предвидети делове модела које ће касније користити у овој лекцији или постављати питања на која модел може дати одговор.
4. Радни лист под насловом "Решавање конфликта у шест фаза" дели се половини ученика који га читају у себи.
Друга половина ученика тражи неки извештај о конфликту из часописа или новина, или 3-4 одговарајућа чланка из збирке. Такође могу употребити лично искуство или информације које имају из прве руке.
5. Ученици формирају групе од по четворо, од којих је двоје ученика прочитало решење конфликта, а двоје је дефинисало могуће конфликте.
6. Групе бирају један конфликт и тестирају идеје решавања конфликта.
Два ученика представљају противнике, а друго двоје глуме медијаторе, користећи претходно подељен радни лист како би нашли решење у шест фаза.
7. Део часа у коме следи дискусија о урађеној вежби са целим одељењем:
 - Које конфликте сте покушали да решите?
 - На који начин сте покушали да их решите?
 - Да ли вам је (и на који начин) модел решавања конфликта помогао?

Варијација

Све групе се баве истом студијом случаја, раније продискутованом конфликтном ситуацијом.

Утврђивање градива

Од велике је важности да се модел решавања сукоба изнова схвати и примени, нарочито на примерима стварних конфликта у самом одељењу. (Упореди вежбу 8.3)

Материјали

(видети следећу страницу)

Радни лист за ученике: решавање конфликта у шест фаза

<p>1. Дефинишите потребе. "Шта вам треба (шта тачно желите?)"</p>	<p>Свака особа која је укључена у конфликт требало би да одговори на ово питање без оптуживања или кривљења друге стране.</p>
<p>2. Дефинишите проблем. "Шта мислите: у чему је проблем у овом случају?"</p>	<p>Цело одељење може помоћи да се пронађе одговор који задовољава потребе обеју страна. Противници морају бити у стању да прихвате ову дефиницију.</p>
<p>3. Потражите више решења. "Ко се може сетити могућег решења за проблем?"</p>	<p>Сви ученици могу допринети својим одговорима. Одговоре би требало записати, без коментарисања, осуђивања, или оцењивања. Циљ ове фазе је да дођемо до што више могућих решења.</p>
<p>4. Оцените решења. "Да ли бисте били задовољни овим решењем?"</p>	<p>Свака страна у конфликту разматра сва решења, објашњавајући која су јој прихватљива а која нису.</p>
<p>5. Одлучите које је решење најбоље. "Да ли обоје прихватате ово решење? Да ли је проблем решен?"</p>	<p>Морамо бити сигурни да обе стране прихватају решење. Морамо ценити њихове напоре да пронађу решење.</p>
<p>6. Видите како се решење примењује. "Хајде да још једном поразговарамо о овој ситуацији и будемо сигурни да је проблем стварно решен."</p>	<p>Требало би направити план за евалуацију решења. У зависности од природе конфликта и узраста противника, евалуација се може спровести одмах или касније, у једној или више "рунди" разговора.</p>

Вежба 8.3. – Конфликти у породици и међу вршњацима

Васпитно-образовни циљ часа	Ученици уче како да решавају конфликте на организован начин.
Наставна средства	Радни лист за ученике: "Решавање конфликта у шест фаза" (видети вежбу 8.2.)

Поступак

1. Ученици читају радни лист "Решавање конфликта у шест фаза".
2. Наставник тражи од ученика да изнесе примере типичних конфликта у породици, школи или на игралишту (случајеве бележити на табли), на пример:
У породици:
 - Дете жели да се игра, али родитељи мисле да би он/она требало да учи.
 - Дете жели новац за биоскоп / концерт / забаву / пикник, али родитељи имају друге трошкове које треба подмирити.На игралишту:
 - Дечаци и девојчице желе да користе игралиште за различите сврхе.
 - Дечаци ометају девојчице у игри.
 - Старији ђаци не дозвољавају млађима да се играју на фудбалском терену.
3. Ученици бирају један конфликт са табле који ће решавати и затим формирају групе од по четворо до шесторо.
4. Свака група се дели на два дела, једна половина има улогу родитеља а друга половина улогу деце (односно дечака/девојчица), зависно од одабраног случаја.
Прво припадници двеју страна одвојено долазе свако до свог гледишта и аргумената (око 5 минута). Након тога се састају са супротном страном и изnose своје становиште и захтеве.
Почињу преговори у наведених шест фаза решавања конфликта.
Након што истекне време одређено за преговарање (10-12 минута), групе се са решењима враћају у одељењски састав.
5. Цело одељење износи информације о свом раду у групама. До којих решења су дошли? Коментаришу допринос шестофазног модела и дискутују о његовим конкретним предностима. Да ли је било много различитих решења?

Варијација

Ова вежба се такође може урадити укључујући медијатора, на пример да један ученик преузме улогу деке или баке који усмерава сукобљене стране кроз преговоре.

Вежба 8.4. – "Ватромет идеја" о конфликту и помирењу

Васпитно-образовни циљеви часа	Ученици промишљају и ближе дефинишу концепте конфликта и мирења. Ученици умеју да објасне који конфликти се могу решити а који не.
Наставна средства	Велики листови папира (А3) и маркери у бојама.

Поступак

1. После кратког приказа садржаја часа, сваки ученик добија лист А3 формата, подељен извученом линијом у две половине. У горњој половини стоји реч "КОНФЛИКТ", а у доњој "МИР".

Ученици добијају два задатка за која треба да користе технику асоцијативног низања идеја (*brainstorming*), односно да изведу „ватромет идеја“.

а. Записују, техником "мапе ума", колико год израза или речи им падне на памет за описивање конфликта. (Уколико се не уводи техника "мапе ума", исправно је и исписивати речи и појмове у виду списка, једне испод других.)

б. Надограђују "мапу ума" (повезаним појмовима по гранама) или листу речи (нове појмове бележе поред првих).

Овај део се ради у тишини, самостално, без коментарисања.

2. После неких 10 минута, прелази се на половину „МИР“ и спроводи исти поступак.
3. Одељење дискутује о резултатима.
4. Уз помоћ наставника, класификују се различити типови конфликта:

- конфликти који се могу решити компромисом
- конфликти који се на овај начин тешко могу, или никако не могу, решити.

Решавање конфликта без губитника (победа-победа, видети вежбу 8.1) врло често је једино могуће кроз компромис. Овакво решавање функционише, на пример, када треба праведно поделити недовољна средства. Ако је торта мала, а свака особа која једе тарту добија једнаки комад, могу да прихватим то решење иако ћу остати гладан. Али ако су у сукоб укључене различите вредности и верска уверења, онда је јако тешко постићи компромис. А ако је конфликт настао због етничких и расних подела, постоји опасност од прогона или физичког уништења чланова једне стране. Што је рационалнији приступ конфликтних страна сукобу, то су веће шансе да се конфликт реши преговорима и компромисом уместо насиљем. Рационално решавање конфликта захтева да супротстављење стране уложе напор, буду поштене и направе разлику између проблема и противника, те да поштују противничково људско достојанство у смислу људских права.

Додатна активност

Ученици илуструју различите ситуације мирних и конфликтних ситуација уз помоћ разних цртежа или чланака и слика из новина.

Вежба 8.5. – Кипови

Васпитно-образовни циљ часа Ученици су у стању да препознају ситуације угњетавања, да развију креативни приступ у ненасилном решавању конфликта и да користе говор тела као начин изражавања.

Наставна средства Нема их.

Поступак

1. Ученици у паровима раде следеће задатке који ће послужити као увод у час:
 - Један ученик стаје у одређену позу (као кип); други треба да га имитира. Мењају улоге.
 - Један ученик ставља своју руку само на пар центиметара удаљености од свог партнера. Кад он/она помакне своју руку, други ученик се мора савити у коју год (неугодну) позицију је потребно да би остали на истој удаљености а да не померају стопала.
Ови задаци вежбају ученике да примећују једни друге.
2. У делу часа у коме цело одељење учествује у дискусији, ученици представљају и воде расправу о ситуацијама угњетавања:
 - Групе од 3-4 ученика треба да се сложе око неке идеје, а онда формирају групе "кипова" да би приказали ситуацију угњетавања (пример: дете које клечећи чисти ципеле богатом човеку који седи).
 - Овакву пантомиму изводи одређен број ђака или сви ученици (време ограничено на, рецимо, 2 минута).
За време извођења нема разговора (у питању је пантомима!). Овим путем ученици постају свесни говора тела као средства изражавања.
3. Код сваке "тачке", публика мора прво да погоди шта се приказује, тј. о којој ситуацији тлачења је реч.
Ако се неко од гледалаца сети начина како да се реши ситуација и да се постигне већа једнакост, онда он/она распоређује глумце према свом новом моделу. При том је могуће увести још глумаца у сцену.
4. Наставник оставља последњих 10 до 15 минута часа за дискусију о урађеној вежби са целим одељењем. Ученици дају повратне информације и могу смислити питања која воде даљем проучавању.

Варијација

Исти поступак се може применити у циљу илустровања појединих људских и дечјих права, или случајева у којима су та права повређена.

Вежба 8.6. – Казна наспрам позитивног решавања конфликта

Васпитно-образовни циљеви часа	<p>Ученици се подстичу да промисле и прихвате појмове закона и правила у групи.</p> <p>Ученици су у стању да прихвате разлике и учествују у процесима доношења одлука.</p> <p>Развијају властити креативни потенцијал у решавању конфликта.</p>
Наставна средства	Радни лист за ученике: "Листа казни".

Поступак

- Ученици техником асоцијативног низања идеја (*brainstorming*, "ватромет идеја") долазе до разних облика кажњавања – оних који су им познати или за које су чули, пре свега школских казни. Овакав увод у лекцију обраћа се ученицима као стручњацима, јер они могу користити лично искуство и посматрање. Могу већ и додавати своје коментаре.
Наставник дели радни лист „Листа казни“ ученицима и они га читају у тишини.
- Ученици дискутују у малим групама (од по три или четири члана) које казне имају смисла а које не.
- Групе размењују своје резултате са резултатима осталих група у – у међувремену – измењеном саставу или то могу учинити и на нивоу целог одељења.
- Ученици се враћају у своје групе и расправљају коју казну, ако икакву, треба применити у следећим ситуацијама:
 - Ученик касни на наставу.
 - Ученик није урадио домаћи задатак.
 - Ученик омета рад у одељењу.
 - Ученик вређа другара из одељења због његовог/њеног етничког порекла или верских уверења.
 - Дечак злоставља девојчицу (или обратно).
 - Ученик се понаша насилно за време часа или на одмору.
- Дискусија о урађеној вежби са целим одељењем: ученици представљају своје резултате.
Дискусија која сада следи би могла послужити за расправу о следећем питању: да ли постоје неке алтернативе кажњавању (нпр. посредовање између насилника и жртве)?

Додатна активност

Ученици глуме сцену позитивног, креативног решавања конфликта у одељењу које би заменило конвенционално кажњавање.

Материјали

(видети следећу страницу)

Радни лист за ученике

Листа казни

1. Писање песме
 2. Причање бајке малој деци
 3. Причање вицева и задавање квизова одељењу
 4. Десет склекова због псовања
 5. Остајање у одељењу након што се школа заврши, и то онолики број минута колико си закаснио на наставу
 6. Преписивање, лепим рукописом, неке странице текста (нпр. кућног реда)
 7. Припремање/увежбавање лекције или квиза на одређену тему
 8. Један сат рада у врту
 9. Чишћење подручја за рекреацију
 10. Чишћење учионице
 11. Избацивање са часа
 12. Десет кругова трчања око школске зграде
 13. Остајање у казни у учионици током одмора
 14. Додатни домаћи задаци у једном од предмета који ти слабо иду
 15. Плаћање казне да се покрију општи трошкови
 16. Писање извињења
- Даљи предлози ...

Вежба 8.7. – Сlike рата и мира

Васпитно-образовни циљеви часа	Ученици умеју да промишљају и дефинишу различите аспекте рата и мира. Развијају вештину читања (тумачења) слика. Ученици су способни да изразе своје идеје и осећања везано за рат и мир.
Наставна средства	Велики скуп слика (укључујући фотографије, стрипове, рекламе и сл.) које за тему имају рат/конфликт или мир. Колекцију, у чијем стварању су учествовали ученици, треба припремити доста времена унапред.

Поступак

- Ученицима се показују неке фотографије. Идеално би било да су те фотографије залепљене на зидове учионице или добро осветљен ходник школе. Требало би им омогућити да разгледају те слике као једну изложбу.
- Ученици имају прилику да реагују спонтано. Које слике представљају мир – или рат? Наставник не врши притисак на ученике да коментаришу. На крају овог уводног корака, он/она закључује да ли су коментари ученика слични или не. О разликама у виђењима се даље не дискутује.
- Ученици бирају фотографију која их је посебно привукла. У тишини, писмено одговарају на следећа питања:
 - Шта видите (опис)?
 - Какве мисли/асоцијације ова слика изазива у вама (размишљање и маштање)?
 - Која осећања изазива у вама слика (емоције)?
- У групама од по четворо ученици бирају слике и праве парове од слика које представљају контраст рат-мир. Могу укључити и слике које су проучавали у претходном кораку, али могу изабрати и друге фотографије.
- Ученици представљају и објашњавају свој одабир фотографија у делу часа за дискусију о урађеној вежби и износе своје разлоге за такав одабир. Ако време истиче, свака група би требало да представи барем један контрастни пар.
- Завршни корак: Шта смо научили из ове вежбе, како смо дошли до основних заједничких мишљења о појмовима РАТ и МИР? Још боље, у разговору са целим одељењем, додати једну фазу за извештај (3 минута) о којем сваки ученик треба нешто да каже.

Додатна активност

Иста тема се може проучавати у књижевности и ликовној уметности.

Разред организује изложбу фотографија, слика и књижевних текстова о тим темама .

Вежба 8.8. – Мањине

Васпитно-образовни циљеви часа	Ученици схватају да осећај да вас други искључују може бити резултат не само начина на који вас друштво посматра, већ и начина на који вас ваша група види.
Наставна средства	Сет позитивних картица и сет негативних картица за сваку групу (унапред поделити, види доле). Два флипчарт папира (А2 или А3) за сваку групу, један на коме је написана реч „ОСЕЋАЊА“ и други на ком је написана реч „ПОНАШАЊА“. Маркери.

Поступак

Вежба је једна врста игре улога. На почетку игре, кључно је да ученици немају идеју шта (кога) представљају, јер би у противном одмах могли прибећи већ формираним ставовима, што би нарушило ток игре.

Игра је пример пажљивог и комплексног процеса утврђивања временског оквира и смерница од стране наставника. Унутар овог строгог оквира, ученици имају велику слободу да развијају и изразе своје идеје и искуства.

- Ученици формирају групе од по четворо.
- Свака група добија сет позитивних картица, маркер и један флипчарт папир – „ОСЕЋАЊА“. Наставник тражи да свака група именује особу која ће записивати реакције и коментаре групе. А може и сваки члан групе сам да записује своје реакције.
- Наставник говори ученицима да они неће представљати себе током ове вежбе, већ ће бити у улози чланова мањинских група. На основу позитивних картица, наводе јаке стране и квалитете као припадници дате мањине, дискутују и праве белешке.
Један по један, ученици читају по једну позитивну картицу другим члановима групе. Кад прочитају свих шест картица, на лист „ОСЕЋАЊА“ записују своје одговоре на питање: „Како се осећаш као члан ове групе“.
- Наставник сада дели шест негативних картица свакој групи и лист са насловом „ПОНАШАЊА“, а онда групе понављају четврти корак. Руководе се питањем: „Како бисте се понашали као припадник групе у светлу негативних искустава наведених у картицама?“ Одговори се записују на лист „ПОНАШАЊА“.
- Одељенски рад:
 - Свака група говори о осећањима, записаним на листу „ОСЕЋАЊА“. Објашњавају се тачке важне за разумевање, а коментари укратко продискутују.
 - На исти начин се поступи са листом „ПОНАШАЊА“. Одељење би требало да препозна конструктивна деловања и чинове насиља, као и разлике између и унутар група.
 - Рунда групног рада: Где је било проблема, зашто? Шта сте научили о себи и другима?
 - Питање: „Можете ли наћи везу између мањинске групе коју сте представљали и неких других група које познајете?“
- Закључна рунда: Која би то могла бити група људи описана у картицама? Решење: Ту се радило о Ромима, или, како их другачије називају, Циганима. (Негде их зову „Путници“.)

Додатна активност

Ученици (највиших разреда) пореде своје идеје са Конвенцијом о укидању свих облика расне дискриминације.⁷ Ученици такође могу истражити да ли описана ситуација одговара оној у њиховој земљи, које су мере власти предузеле како би решиле проблем и које мере које су они предложили су у складу са Конвенцијом.

Материјали

Сет позитивних и негативних картица

Наше куће нису налик кућама других људи. Оне су посебне и нама је веома стало до њих. Ми држимо до наших традиција.	Телевизијски програми и новинари не говоре истину о нама. Тврде да представљамо проблем. Не допуштају нам да испричамо нашу страну приче.
Имамо много вештина. Способни смо за све врсте физичког и занатског рада. Наш рад у многоме доприноси земљи у којој живимо.	Неки људи нас третирају лоше и зову нас погрдним именима. Понекад нас нападају без икаквог повода. Хиљаде наших људи убијено је и то не тако давно.
У прошлости, наши људи су чинили многа храбра дела. Ми волимо да се присећамо своје прошлости.	Немамо пијаћу воду, службе ретко кад односе наше љубре.
Јако смо независни. Волимо да се сами о себи старамо. Не дугујемо ништа никоме.	Неки доктори не желе да нас лече када смо болесни. Нама је јако тешко да добијемо социјално осигурање.
Волимо да се окупљамо, причамо приче и певамо. Сматрамо да је ово јако важно да би се уживало у животу. (Велика) породица нам је најпоузданија институција.	Људи нас не желе у свом комшилуку. Неки људи не желе да нас запосле због онога што јесмо.
Покушавамо да живимо близу породице и пријатеља. Бринемо се о старијим људима у нашој заједници. Обожавамо нашу децу.	Понекад имамо проблема с полицијом и локалним властима и то због тога што смо се нашли на погрешном месту у погрешно време.

⁷ Конвенција о укидању свих облика расне дискриминације, усвојена од стране Генералне Скупштине Уједињених Нација 20. новембра 1963. године. Текст је доступан на Интернету.